

Quelle: <https://kamin.rayon.in.ua/news/73888-88-richnii-luchanin-rozpoviv-pro-rozstril-romiv-u-seli-na-kamin-kashirshchini>



88-річний лучанин розповів про розстріл ромів у селі на Камінь-Каширщині

14:17 12.06.2018

1602

Микола Юзепчук розповів, як у роки Другої світової війни у селі **Видерта** Камінь-Каширського району знищували ромів.

У нього досі на тілі сліди від куль і багнетів, якими доколювали тіла розстріляних ромів у селі Видерта на Волині. **Миколі Юзепчуку** – 88. Болять старі рани, - йдеться в матеріалі **Олени Лівіцької** на сторінках **Волинь24**.

А ночами сниться, як його, окровавленого, виймають з купи трупів.

Тоді, у 1943-му, життя йому врятувала мама. Ціною свого. Бо накрила своїм тілом 10-річного сина, коли німецькі поліцаї у сільській клуні за один ранок закатували чоловіків, жінок, дітей із 60-ти ромських родин.

«Він завжди про війну розказує страшне»

Миколі Юзепчуку – 88. Чи думав він тоді, у свої 10, коли його ледь живого вийняли з-під тіла мами на білий світ, з простреленим животом та сколотою спиною, що доживе до такого віку? Навряд...

Після інсульту йому говорити неймовірно важко. Тож скупі спогади доводиться

фактично видавлювати із себе. Але такі ж скупі сльози, які час від часу зволожують повіки, говорять навіть більше.

Сьогодні Микола Юзепчук живе у невістки в Луцьку. Має семеро дітей. Часто їздить на гостину то до одних, то до інших. Має хату в Брюховичах у Ковельському районі. А тоді, у вересні 1943-го разом з батьками, братами та сестрами опинився у селі Видерта на Камінь-Каширському районі.

«То мій швагро, - киває на Миколу **Федір Стоянович**, керівник волинської ГО «Терне-рома». – Він завше про війну розказує страшні речі. Ромське життя – таке, знаєте? Де родився, де хрестився... Він був у Видерті зареєстрований, саме там йому видали метрику. Там з родиною і збирався зимувати у 1943-му. Тоді так було заведено, що вони часто зимували у людей в селі. Були ж селяни, які дітей не мали чи які мали порожню клуню, то вони брали собі на зиму ромів. Ті носили їм дрова зимою, помагали орати городи, а як теплішало, знову йшли...»

Федір Стоянович історію Миколи Юзепчука чув сотні разів. Того ранку в селі Видерта стояв справжній ґвалт. Німецька поліція почала зганяти до однієї з клунь ромів х Видерти та довколишніх населених пунктів. За даними істориків, так готувалися до одного з найбільш масових розстрілів ромського населення на Волині: в один день тоді закатували 60 ромських родин.

Сестру накололи на кілок і підперли ним клуню

Батько із старшим сином втекли. Хоч і втрапили під обстріл, але вціліли. Всіх інших – кого в клунях, а кого – під клунями...

«Старшу сестру накололи на кілка, а потім тим кілком разом із нею підперли клуню. Так вона у муках вмирала...» - переповідає спогади Миколи Юзепчука Федір Стоянович.

10-річний Микола і його мама опинилися усередині катівні. Коли куля скосила матір, та загертво впала на ще живого сина і закрила його собою. Не просто стріляли: різали ножами, добивали багнетами, кололи, когось навіть душили уздечкою.

Коли у Видерті стихла стрілялина, двоюрідний брат зайшов до клуні подивитися, чи хто вижив. Він був старшим, мав 18-ть. Почув плач. Підійшов ближче, бачить - тітка мертва, а під нею - закривавлений Микола. Він взяв на плечі пораненого брата і виніс з тієї клуні. Недалеко жила сільська фельдшерка. Вона й перев'язала Миколі рани. Так він вижив.

Батько Миколин помер одразу після війни: він зостався сиротою в 16-річному віці. Їздив по будмайданчиках та шахтах, по сибірах і казахстанах... Вже значно пізніше, коли став трохи на ноги, одружився.



Скільки ще безіменних ромських могил у волинській землі?

Страшно – не тільки те, що стільки людей стали жертвою німецького терору. Страшно, що німецькі окупанти досягали цілей руками українців. Стріляли у ромів свої ж, ті, хто працював у німецькій поліції.

«Там були такі люди, що з убитими разом горілку пили, на весіллях гуляли (бо ж роми часто були музикантами), і вони ж їх і розстрілювали», - згадує Федір

Стоянович.

Щороку волинські роми стараються вшанувати пам'ять розстріляних предків. За нагоди – їдуть у Видерту, де на місці трагедії встановили пам'ятний знак.

Зі свідків подій у Видерті живими лишилося двоє. Окрім Миколи Юзепчука, пережила ті події нинішня мешканка села Михайлин Рожищенського району.

До сьогодні історія переслідування ромів на Волині залишається не до кінця вивченою. Федір Стоянович каже, у ті роки подібних випадків було чимало. Однак наразі достеменно відомо про масові розстріли у Видерті, Камені-Каширському, Ратному. А було ж чимало історій, коли кочували люди однією родиною, і там де ночували, там і заставала їх смерть... Де їхні могили, дотепер таємниця.

«Щоб якось протидіяти цьому, після 43-го, коли став масовим партизанський рух, чимало ромів, в тому числі й мій батько, пішли в партизани. Батько був у загоні Олексія Федорова. Служив там до кінця війни», - розповідає Федір Стоянович.



Приїхала з Берліна записати спогади волинських ромів

Свідчення Миколи Юзепчука з Луцька сьогодні унікальні, тому що очевидців небагато, а тривалий час історія про переслідування ромів на Волині замовчувалася.

Як вижив під горою трупів у кривавому місиві, Микола Макарович недавно розповів представниці німецької ГО «Освітній центр заради миру» **Геріт Ціглер**.

Заради того, щоби записати ці свідчення, вони приїхала до Луцька з Берліна.

«Це проект, який проводять наші німецькі колеги. Наша організація є партнером цього проекту в Україні. Збираємо свідчення ромів, які пережили нацистський геноцид, а також спогади українців, які бачили ці переслідування на власні очі та можуть про них розповісти», - зауважив представник ГО «Український центр вивчення історії Голокосту» **Михайло Тяглий**, який теж спілкувався із Миколою Юзепчуком.

Свідчення лучанина ляжуть в основу матеріалів, які готують для пересувної виставки.

«Це буде експозиція з 20-ти великих стендів, які ми потім зможемо показати у Києві та обласних центрів, щоб розповісти, що ж відбувалося. Десь напочатку 2019-го, можливо, вдасться привезти таку виставку і до Луцька», - розповідає Михайло Тяглий.

Видерта досі пам'ятає, як це було. Десь у місцевій землі знайшли спочинок закатовані ромські родини. Час від часу біля підніжжя пам'ятника на місці розстрілу хтось кладе свіжі квіти... А він досі плаче, як згадає.

- Лежав під мамою. Весь ранений, - ледве говорить Микола Юзепчук.

Підіймає сорочку, показує сліди від куль і того, як гору трупів проколювали заточеними штирями, щоби добити тих, хто вижив.

У свої 88 він пережив інсульт. Має серйозні проблеми зі здоров'ям. І зізнається: часто шкодує, чому його «Бог не забрав туди» ще 10-літнім. Бо після пекла 43-го він майже забув, що таке розкіш вільного ромського життя, а довідався, який гіркий сирітський хліб і як можуть боліти дитячі спогади.

На питання про те, як давно був на могилі матері та сестри там, у Видерті, відповідає тільки: «Ет...»

І жовтими від табаку пальцями тре вицвілі очі.

